

40 GODIŠNJICA OKRUŽNICE „RERUM NOVARUM“

ONA lijepa riječ Isusova: »Žao mi je naroda« (Marko 8, 2.) ostala je uvijek živa u povijesti katoličke Crkve. Ona je vodila zaručnicu Isusovu, da »prođe čineći dobro i liječeći sve.« (Dj. ap. 10, 38.) Već su Apostoli gajili ovu ljubav, a prvi kršćani smislili razne organizacije, da što bolje pomognu svim bijednim i zatiranim. Tako je Crkva u svim vjekovima razumijevala i ozdravljala razne socijalne rane čovječanstva. Crkva je jedina pravo razumjela i rane novog doba. Ostala je vjerna tomu svojem Božjem poslanju i u sadašnjem vijeku. Svako je vrijeme imalo svoje nevolje, svoje zablude i svoje grijehе. Svako je doba imalo i svoje liječnike. Povijest nam pokazuje, da su ovi liječnici često samo pogoršavali bolest, jer su zašli s puta istine, s crkvenog stanovišta. I ono dobro, što je bilo u njihovom djelovanju, okrenulo je u zlo. Jasnoće, odlučnosti, autoriteta nije bilo u njihovim pokušajima. A Crkva je uvijek iskreno i jasno otkrivala rane i propisivala lijek za nje. Neiscrpljivu moć Kristove nauke crpla bi prema potrebi vremena, pazeći uvijek budnim okom, da nikako ne povrijedi cjelovitost nauke Božje. Učila je sve kršćane, ističući na poseban način baš ono, što je u taj čas bilo potrebno, pazeći, da uvijek i sama ono vrši, što uči.

Na katoličkom sastanku u Liežu 1890. reče trijerski biskup, apostrofirajući nedavno minuli divlji Bismarkov boj protiv katoličke Crkve, ove znamenite riječi: »U mojoj biskupiji ima 250 svećenika, koji su bili u tamnici po tri, četiri i pet mjeseci. Jedni su sjedili godinu, drugi dvije a i tri godine dana. Moj je predšasnik čamio u tamnici; svi su moji svećenici gladovali sedam godina, ali nisu podlegli. Strpljivo podnoseći krivice protestirali su protiv nje i u ovih sedam godina, kad su sami bili žrtva nepravednih zakona, tražili su, da se stvore pravedni zakoni za radnike i siromahe.«

Ovo nije jedini slučaj u povijesti katoličke Crkve. Kazuje nam posve jasno, da Crkva faktično razumije rane čovječanstva i da ih nastoji u svako doba i liječiti.

Kako je bilo tada, tako je bilo i u ono doba, kad je papa Lav XIII. nastupio, da poslije Kettelera, »oca kršćanskoga socijalizma«, udari nove puteve socijalnoga života. Baš tada razmahao se liberalizam svom silom, kapitalizam počeo je dizati svoju nezasićljivu glavu, a siromašno radništvo moralo je biti sretno, što je živo. Počela je nova poganska era, u koječem gora od staroga poganskoga ropstva. Sve je naokolo spavalo tvrdim snom, sve se

ljuljalo na mekim a tako zatornim ljuljalkama krive slobode. Jedini glavni čuvar na Sionu vidio je, što čeka čovječanstvo. U tri okružnice osvjetljuje Lav XIII. katoličko stanovište u socijalnom pitanju. Ove su tri okružnice znameniti kameni međaši u povijesti novodobnoga socijalnoga gibanja.

Prva »Quod apostolici muneris« 1878. ističe važnost socijalnoga pitanja uopće, a posebice pogubnost materijalističkoga i komunističkoga socijalizma, budeći smisao za socijalno djelovanje.

Druga »Rerum novarum« 15. svibnja 1891. razvija socijalni program po vječnim kršćanskim načelima.

Treća »Graves de Communi« 1901. opisuje način i smjer kršćanskoga socijalnoga djelovanja.

Ostavljajući prvu i treću okružnicu, valja nam sada prigodom 40 godišnjice uprijeti svom silom na okružnicu »Rerum novarum«. Ona je uzela, da riješi najtežu stranu socijalnoga pitanja. Oduvijek je socijalno pitanje u svim kulturnim državama bilo prevažan faktor narodne budućnosti. Danas, kad imamo cijele radničke vojske, postalo je socijalno pitanje gotovo jedini faktor budućnosti cijeloga svijeta. Kako pomoći radničkim masama, proletarcima, onima, koji nemaju baš ništa osim svojih fizičkih sila, da dođu do sreće i blagostanja? To je glavna jezgra današnjega socijalnoga pitanja, koja tišti sve države pa i bogatu Ameriku.

Kad je papa izdao okružnicu »Rerum novarum« napose je istaknuo: »S potpunom sigurnošću pristupamo da riješimo svoju zadaću osvjedočeni, da imademo pravo te govorimo.« Veliki svećenik govori ovdje kao najveći učitelj, okružnica upravljena je cijelom katoličkom svijetu, ona veže i mora se provesti. Mnogo je toga u njoj, što nam jasno kaže, odakle današnje zlo, i kako ga valja ukloniti.

U uvođu ističe okružnica nastup nove ere u socijalnom pogledu. Nova iznašašća, nove metode u produkciji stvoriše nove prilike među radnicima i poslodavcima. Prijašnjega blagotvornoga međusobnoga razumijevanja nema. Propale su stare kršćanske organizacije. U rukama nekolicine ljudi slilo se sve bogatstvo, velika većina je u strašnoj bijedi. Radnik se osvješćuje i organizira u radničke organizacije pripravne na sve. Moral pada, siromaštvo ga još jače ubija. Odatle strašan boj. On je prevažan, svi o njemu govore. Težak je, jer nije tako lako naći onu zlatnu sredinu rješenja. Pogibeljan je, jer je strast slijepa, a ona se upliće. Mnogi još podpiruju ovaj boj. Radnicima treba pomoći, jer su faktično kao bijedna raja izvrženi milosti i nemilosti pohlepnih gospodara.

I. Kritički dio. Nuđaju se radnicima socijalisti. Pomoć će im donijeti njihov komunizam. On ne valja, jer je nezgodan. Komunizam škodi samom radniku. Radnik radi, da zasluži, zaslužba je njegova svojina. Može dakle slobodno s njom raspolagati. Komunizam otimlje mu baš ovu slobodu. Ne valja dalje komunizam, jer je nepravedan. On niječe privatno vlasništvo, koje je u skladu s našom naravi. Čovjek ima razum, da misli na nenazočne

i buduće stvari. To ga goni, da skrbi za budućnost. Tu mu je privatno vlasništvo baš pogodno. Potrebe su naše stalne i traže stalne pripomoći. Privatno ih vlasništvo pruža. Čovjek je stariji od države, stoga je i njegovo naravno pravo na privatno vlasništvo prije od državnoga prava. Zemlja hrani najviše ljudi. Obradivanje zemlje samo je tada uređeno, ako je zemlja u privatnim rukama. Ratar utiskuje zemlji, kad je obrađuje, pečat svoje osobnosti. Stoga je zemlja njegova, i zločinac je, koji hoće, da mu je otme. Čovjek ima pravo, da osnuje obitelj. Djeca su produljivanje života očeva. Otac mora da se brine za njihovu budućnost. To je moguće samo onda, kad postoji privatno vlasništvo. Komunizam je i prevratan. On hoće da uništi sav socijalni red, i tako baci državljane u najkruće ropstvo. Nastala bi po njemu još zavist i nesloga, jer ne bi bilo interesa za rad, kad bi bogatstvo stalo propadati. Zavlada bi doduše jednakost, ali jednakost bijede i nevolje. Stog valja komunizam zabaciti. Sva akcija za radničke slojeve mora se temeljiti na tom, da mora ostati privatno vlasništvo sveto i nedotakljivo.

Kad gledamo natrag na tolike borbe komunizma, a napose na tolike privatne i javne rasprave o svetosti vlasništva, kako jasno izbija iz ove okružnice silna logika, duboko poznavanje ljudske naravi i svih njezinih zahtjeva, priznanje prava države, da održi socijalni red. 40 godina je prošlo, a okružnica ima danas mnogo veću važnost. Što nam samo kaže Rusija! Koliko je tamo krvi proliveno uzalud! Koliko danas ljudi čami u ropstvu bijede najgore vrsti! Svega toga ne bi bilo, da je Evropa razumjela u pravi čas riječ svoga Oca. Još nije kasno, još se daje popraviti. Treba samo sve prosuđivati sa stanovišta vječnosti, kako to ova okružnica čini, pa će prilike poći posve drugim putem. U tome je ona strašna kriza komunizma, što on zna samo ovaj svijet. U tome je nevolja i kapitalizma, jer zna samo za Mamona. Kako će se prebroditi ovaj jaz? Tu će odlučiti sila, i na garištu cijeloga svijeta stvorit će se novi red. Bit će to red okružnice »Rerum novarum«. Papa hoće da nas očuva od strašnih posljedica, zato umno pokazuje u

II. pozitivnom dijelu, odakle pomoć. Bez religije i Crkve nema pomoći. Stoga papa govori. Treba da i drugi pomognu: vladari, gospodari, bogataši a i proletarci, o kojih se dobru sada radi. Ali bez Crkve bit će sav trud uzaludan.

A. Crkva. Prvi je socijalni faktor Crkva. Ona vadi iz evanđelja svoju nauku te njom odgaja um i volju.

Po načelima kršćanske pravednosti stvara slogu među raznim staležima. Gospodare uči, da radnici nisu robovi, da se stoga mora poštivati njihovo ljudsko a napose kršćansko dostojanstvo. Radi toga se ne smiju zlorabiti ljudske sile i iskorišćavati radi same dobiti. Radnicima valja dati i vremena i prigode, da mogu obaviti svoje vjerske dužnosti. Treba se u njih obazirati na spol i starost, da im se ne natovare poslovi, koji su im po zdravlje škodljivi

i preteretni. Dati im se mora poštena plaća, i mora im se priznati pravica udruživanja. Radnike opet uči Crkva, da moraju držati sklopljene ugovore, da ne smiju svojim gospodarima praviti štetu na osobi i imetku, da se ne smiju opirati i družiti u slaba društva.

Crkva uči i zapovijeda ljubav među ljudima. Ona otkriva pravu vrijednost bogatstva sudeći ga sa stanovišta vječnosti. Što više ko ima, to ga veća odgovornost čeka pred Bogom. Pravo vlasništva omeđuje kršćanska ljubav. Po pravici razdijeljene su stvari u privatne ruke, po ljubavi postaju sve zajedničke. Siromahe tješi Crkva, da siromaštvo nije sramotno, već časno i zaslužno, kako to gledamo u Spasitelja. Po nauci, da su svi ljudi međusobno braća i sestre, stvara Crkva pravu nutarnju slogu među svima.

Crkva ima dalje najbolja sredstva te je lijepo uređena, da socijalno djeluje. Njezin ljudsko-Božji organizam najbolje pokazuje, kako valja urediti ljudska društva. Povijest pokazuje, da je Ona svoju socijalnu zadaću uvijek izvršivala. Preporodila je sav svijet. Nikakvo čudo, kad je ona nasljednica Kristova, koji je početak i svrha svega dobra.

Crkva je zapravo ustanovljena za vječno spasenje ljudskoga roda, ali se ona brine i za vremenito blagostanje. Mnogo je toga u njoj, što služi sirotinji. Neiscrpljivu moć svoje nauke i rada crpe iz Srca Isusova.

B. D r ž a v a. Ona mora po svojoj biti, da se brine za opće blagostanje. Ako je pravo uređena, ne treba joj novih puteva za rješenje socijalnoga pitanja. Kako mora biti uređena, pokazuje okružnica »Immortale Dei« 1885. U uređenoj državi vlada poštenje, društveno je življenje sredeno, poštuje se religija i pravica, javnih je tereta malo, a pravedno su razdijeljeni, ratarstvo, obrt i znanost cvatu. Pravo uređena država valja da skrbi za sve po načelima distributivne pravice. Svi pomažu do općeg blagostanja, stoga treba da su svi i dionici njenih plodova. Brinuti se mora država za pojedine staleže onim redom, kojim pojedini pomažu opće blagostanje. Prvi su oni, koji vode državu. Za njima dolaze odmah radnički slojevi, koji radom svojih ruku stvaraju bogatstvo u državi. Stoga mora država po načelima distributivne pravednosti da u drugom redu skrbi za radnike. Slobodu mora braniti, a ako bi ona imala škoditi općoj koristi, mora se država umiješati. Njezina je dužnost, da nastupi kod prevrata, štrajkova, kad stane padati obiteljski život, kad je vjera ili moral u pogibelji, kad gospodari nepravedno postupaju s radnicima vrijeđajući njihovo ljudsko i kršćansko dostojanstvo. Uopće mora država da se više brine za siromahe nego za bogataše. Bogataši, ograđeni u svojim tvrđavama, trebaju mnogo manje javne zaštite od jadnoga naroda, koji nema nikakove vlastite snage, da se brani, te je najjače upućen na državnu zaštitu. U sadašnjim prilikama mora država u socijalnom pogledu napose paziti, da brani privatno vlasništvo pojedinaca i da zapriječi svaku agitaciju protiv njega. S obzirom na prevrate i štrajkove mora prije svega odstraniti njihove uzroke. Radnike mo-

ra braniti, kadgod im prijeti bilo koja pogibelj po dušu i tijelo. Ne smije se pozivati na to, da je radnički ugovor slobodan. Nijedna pogodba ne vrijedi, kad je u njoj nešto, što se protivi dužnostima spram Boga ili samoga sebe. Za dušu moraju radnici imati priliku, da izvršuju svoje vjerske dužnosti. Napose im mora biti osiguran nedjeljni počinak. Za tijelo mora se država držati načela, da se protivi pravednosti i čovječnosti, kad se neko natovari tolikim poslom, da prebrzo propada duša i tijelo. Vrijeme rada mora biti prema prilikama tako određeno, da radnik ima dosta počinka, te može nadoknaditi izgubljene sile. Moraju se stvoriti zakoni za zaštitu ženâ i djece, koji su manje sposobni za obrtni rad i po naravi više određeni za domaće poslove. Mora država zahtijevati uređaje, što čuvaju radnicima zdravlje i život. Država mora da se brine, te se radnicima kod plaće ne čini nikakova krivica. Plaća se mjeri po radu, koji je osoban i potreban. Toliko mora radnik dobiti, da prehrani sebe, ženu i djecu, i da može još nešto sačuvati za bolest i starost.

Uopće je državi skrbiti, da nestane jaza između gospodara i radnika. Gospodarske prilike moraju biti takove, da dadu svakome priliku, te nešto steče, napose komadić zemlje. Tim će se povećati plodnost zemlje, umnožiti veselje za rad i ojačati ljubav spram domovine.

C. **Gospodari i radnici.** Najljepše je, ako gospodari i radnici u zajedničkim svezama djeluju i zaključuju o svojim zadaćama. Takovi odbori, u kojima su obadvije stranke zastupane, najbolje podupiru međusobnu uzajamnost. Neka se bave pitanjima radničke zaštite, plaće, neka se brinu za pomoć u nevolji, bolesti, iznemoglosti i neka podupiru odgoj radničke djece.

Dobre su i one sveze, u kojima će se organizirati sami radnici. One su potrebne, radnici imaju pravo, da se u njima združuju. Moraju biti vođene kršćanskim duhom, stoga neka u njima rado sudjeluju svećenici pod nadzorom biskupa. Neka se brinu za kršćansku izobrazbu svojih članova. Iz njihovih krugova neka se ustanove sudovi u radničkim pitanjima i neka paze na razne gospodarske i potporne ciljeve. Povijest uči, da su ovakova društva vrlo uspješna i jako korisna. Nasuprot su škodljiva i pogubna sva bezvjerska, a napose protivuvjerska radnička društva, rađajući što dalje veće prevrate. Treba dakle proti njima podignuti kršćanska društva.

Z a k l j u č a k. Svi dakle neka se prihvate posla, svaki svojega i to odmah, da ne bude prekasno. Jer samo religija može uništiti korijenje zla, potreban je najprije kršćansko-moralni preporod, drukčije će sav drugi socijalni rad, pa neka izgleda ne znam kako važan, malo pomoći. Crkva ne će svojih dužnosti zanemariti; ona će stvoriti to više, što bude slobodnija. Svećenici neka učine sve, što mogu, da pomognu narodu, napose neka gaje ljubav u sebi i drugima. Ljubav-caritas najviše će postići. Ona je ona velika ljubav, koja u sebi nosi sve evandeoske zapovijedi, koja se žrtvu-

je za druge te je najsigurnije sredstvo proti egoizmu. Jer je »ljubav strpljiva, dobrotiva, ne traži svoje, sve trpi.« (I Kor. 4-7.)

Roma locuta i ovdje vrijedi. Okružnica »Rerum novarum« jednim je potezom razjasnila katoličko stanovište u socijalnom pitanju. S pravom je zovu »magna charta« radnikâ. Čudesa je stvorila ova okružnica. Proučavanje socijalnoga pitanja na njezinim temeljima donijelo je puno ploda. Cijele čete velikih ljudi stadoše znanstveno se baviti socijalnim pitanjem. Njemački Isusovci Cathrein, H. Pesch, Mayer, dominikanac Weiss, profesor Dr. Scheicher, Dr. Eberle, knez Lichtenstein i mnogi drugi postadoše glasoviti svojim socijalnim djelima. U Francuskoj de Mun, Segur-Le moignon, Antoine stupiše u prve redove socijalnih znanstvenih radnika. U Italiji istakao se napose Toniolo s Liberatore.

Praktične posljedice odmah su se pokazale. Koliko je tog baš pod utjecajem papine okružnice u radničkom pitanju popravljeno, jako je teško kazati. Činjenica je, da je Njemačka u svojim socijalnim ustanovama mnogo toga uspješno provela baš po onim načelima, koje sv. Otac preporučuje. Isto je tako u Belgiji, a napose u Holandiji. Jedno valja samo požaliti. Nije svijet razumio dalekosežnost papinih riječi. Ono prvo i najglavnije, što sv. Otac ističe, da se riješi radničko pitanje na temeljima kršćanske pravednosti i ljubavi, koja će prodrijeti sav privatni i javni život te srediti sve prilike po Božjim načelima, nije provedeno.

Baš mi katolici nismo razumjeli papinih riječi. Pustili smo radničke mase gubeći se u teoretičkim pitanjima. Bili su ti slojevi puni vjere, tražili su nas, kucali i molili pomoći, na koju su imali pravo. Sve je bilo uzalud. Pošli su drugima, koji su im se nametali. Danas su u njihovim vodama. Što to znači, vidimo najjasnije u Rusiji i Meksiku. Protiv ove mržnje valja dići našu karitas. Ljudi su izgubili vjeru u ljubav, praktična im je karitas mora povratiti. Jedino ovako možemo čekati bolje dane. Gospodin je u gotovo istim prilikama spasio svijet svojom božanskom »caritas«. Ta Njegova karitas, i to samo ona, pod vodstvom Njegova namjesnika na zemlji može da nas spasi. To je valjda i razlog, što Rim u ove teške dane svima svojim najviše preporučuje Isusovu »caritas«. Ona će onda dati razumijevanja za sve drugo, pa će socijalno pitanje biti riješeno na onim dvjema glavnim temeljima svega Božjega i ljudskoga, na: **P r a v i c i i l j u b a v i.**

J. Müller D. I.